

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Volba budoucího povolání u žáků se specifickými poruchami učení
Choice of future profession for students with specific learning disabilities

Alena Rybová

Vedoucí práce: prof. PaedDr. Miroslava Bartoňová, Ph.D.

Studijní program: Speciální pedagogika (B7506)

Studijní obor: B SPPG (7506R002)

Prohlášení

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Volba budoucího povolání u žáků se specifickými poruchami učení potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 2. července 2022

Ráda bych tímto poděkovala prof. PaedDr. Miroslavě Bartoňové, Ph.D. za její odborné vedení, cenné rady, komentáře a vstřícnou komunikaci po celou dobu zpracování bakalářské práce. Děkuji také žákům, kteří se účastnili rozhovorů, za jejich čas a otevřený přístup.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se věnuje problematice volby povolání u žáků se specifickými poruchami učení. Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jakým způsobem je na základní škole hlavního vzdělávacího proudu realizovaná volba povolání pro žáky se specifickými poruchami učení, jak žáci se SPU hodnotí podporu a pomoc ze strany školy v rámci kariérového poradenství a také jejich postoj k projektu Ročníkové práce. Práce je rozdělena do dvou částí – teoretická a výzkumná část. Teoretická část obsahuje přehled školského systému v České republice a legislativní východiska, charakteristiku kariérového poradenství a institucí, které jej zajišťují. Dále se práce zabývá oblastí Člověk a svět práce v rámcovém vzdělávacím programu a specifickým poruchám učení, osobností žáka se SPU, edukaci žáků a obecným zásadám při reedukaci. Empirickou část tvoří výzkum realizovaný polostrukturovanými rozhovory se žáky se specifickými poruchami učení a jejich analýzou. Dále je v bakalářské práci představen příklad inspirativní praxe v podobě projektu Ročníkové práce. Bakalářská práce ukázala, jak žáci se specifickými poruchami učení vnímají pomoc a podporu ze strany školy v rámci kariérového poradenství, kdo a jakým způsobem ovlivnil jejich volbu budoucího povolání a zda volbu povolání ovlivnily osobnostní specifika spojená se SPU. Výzkum také ukazuje, jak žákům v rámci volby povolání pomohl projekt Ročníkové práce realizovaný v devátém ročníku.

KLÍČOVÁ SLOVA

Specifické poruchy učení, Kariérové poradenství, Rozhovory, Ročníková práce

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with the issue of choosing a profession for students with specific learning disabilities. The aim of the bachelor thesis was to find out how the choice of profession for pupils with specific learning disabilities is implemented at the mainstream primary school, how pupils with specific learning disabilities evaluate the support and help from the school within career counseling and their attitude to the project Seminar work. The work is divided into two parts - theoretical and research part. The theoretical part contains an overview of the school system in the Czech Republic and the legislative basis, the characteristics of career counseling and the institutions that provide it. Furthermore, the work deals with the area of Man and the world of work in the framework educational program and specific learning disabilities, personalities of the pupil with SPU, education of pupils and general principles of reeducation. The empirical part consists of research conducted by semi-structured interviews with students with specific learning disabilities and their analysis. Furthermore, the bachelor thesis presents a case of inspiring practice in the form of the Seminar work project. The bachelor thesis showed how students with specific learning disabilities perceive the help and support of the school in career counseling, who and how influenced their choice of future profession and whether the choice of profession was influenced by personality specifics associated with specific learning disabilities. The research also shows how the Seminar work project implemented in the ninth grade helped the pupils to choose a profession.

KEYWORDS

Specific learning disabilities, Career counseling, Interviews, Seminar work

Obsah

Úvod	6
1 Teoretická východiska	7
1.1 Systém školství v ČR a legislativní rámec	7
1.2 Kariérové poradenství a instituce zajišťující KP	10
1.3 Oblast Člověk a svět práce v rámci vzdělávacím programu	16
2 Specifické poruchy učení	19
2.1 Charakteristika a definice specifických poruch učení	19
2.2 Osobnost žáka se specifickými poruchami učení	21
2.3 Podmínky a podpora v edukaci žáků se SPU	23
2.4 Obecné zásady při reedukaci	25
3 Volba budoucího povolání u žáků se specifickými poruchami učení	27
3.1 Cíl bakalářské práce a výzkumného projektu	27
3.2 Charakteristika technik šetření a sledovaného souboru	28
3.3 Interpretace výsledků šetření	30
3.4 Příklad inspirativní praxe	36
3.5 Závěr výzkumného šetření	39
Závěr	43
Seznam použitých informačních zdrojů	44
Seznam příloh	48

Úvod

Bakalářská práce se zaměřuje na téma Volba budoucího povolání u žáků se specifickými poruchami učení. Na základních školách hlavního vzdělávacího proudu je v současné době vzděláváno více než 10 % žáků se speciální vzdělávacími potřebami (dle zprávy Českého statistického úřadu z roku 2019). Počet žáků se SPU navštěvující základní školy se každý rok nepatrně zvyšuje. Přesný údaj není možné zjistit, protože obtíže spojené se SPU nejsou diagnostikovány u každého žáka. Pedagogicko-psychologické poradny stanovují žákům stupeň podpůrného opatření, který s sebou nese následné možnosti úpravy při vzdělávání a hodnocení. U jedinců se SPU se objevují specifika osobnosti, která ovlivňují také volbu budoucího povolání. Speciální pedagog, výchovný poradce či pedagog věnující se kariérovému poradenství by měl při volbě povolání zohledňovat možná specifika spojená např. s nižším sebekritičností těchto žáků.

Ve své praxi třídního učitele vidím, že kariérové poradenství je realizováno v předmětu Svět práce, který se volbě povolání věnuje během devátého ročníku základní školy. Žákům poskytuje podporu a pomoc vyučující pedagog daného předmětu a třídní učitel. Třídní učitel ve spolupráci s asistentem pedagoga žáky znají a mohou být nejvíce nápomocni při zhodnocení žakových schopností a dovedností, které jsou jedním z faktorů ovlivňujících volbu povolání.

Cílem bakalářské práce je zjistit, jakým způsobem je realizovaná volba povolání u žáků se SPU, kdo a jakým způsobem ji realizuje a jaké jsou preference při volbě povolání u jedinců se SPU. V empirické části je, kromě analýzy rozhovorů, uveden také příklad inspirativní praxe v podobě projektu Ročníkové práce. Tento projekt je realizován v devátém ročníku základní školy a pomáhá žákům při volbě povolání.

1 Teoretická východiska

1.1 Systém školství v ČR a legislativní rámec

Školství v České republice je definováno školským zákonem, který se věnuje například systému vzdělávacích programů, rámcovým a školním vzdělávacím programům, vzdělávací soustavě, podpoře vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a stanovuje mimo jiné i cíle vzdělávání. Mezi cíle základního vzdělávání patří podněcování žáků k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů, učení žáků aktivně rozvíjet a chránit fyzické, duševní a sociální zdraví a být za ně odpovědný. V neposlední řadě vést žáky k osvojování dovedností a schopností žadoucích pro rozhodování o své další životní dráze a svém profesním uplatněním. Systém školství se v ČR dělí na oblast předškolního vzdělávání, základního vzdělávání, středního vzdělávání a vyššího odborného vzdělávání.

Předškolní vzdělávání je určené dětem od 2 do 6 let. Školní rok před zahájením povinné školní docházky je pro dítě povinný. Dítě navštěvuje předškolní zařízení pravidelně denní docházkou, příp. jinými způsoby plní povinnost předškolního vzdělávání (např. individuálním vzděláváním, vzděláváním v přípravné třídě ZŠ či vzděláváním v zahraničí). **Základní vzdělávání** je realizováno denní formou výuky v pětidenním vyučovacím týdnu během školního roku. Školní 9letá docházka je pro žáky povinná, dělí se na 1. a 2. stupeň. Základní vzdělávání se vztahuje na žáky od 6 do maximálně 17 let věku žáka. Povinná školní docházka se vztahuje na občany České republiky, občany jiného členského státu Evropské unie s pobytem na území České republiky delším než 90 dní, také na cizince s trvalým pobytem na našem území nebo pobytem na přechodnou dobu delším než 90 dní a děti azylantů, kteří žádají o udělení mezinárodní ochrany.

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami (dále jen SVP) se nejčastěji vzdělávají na základní škole v rámci inkluzivního přístupu. Další možností vzdělávání žáků se SVP je zařazení do školy, třídy, oddělení nebo studijní skupiny zřízené dle § 16 odst. 9 školského zákona či v základní škole pro děti se SVP (<https://www.msmt.cz/dokumenty/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-ode-dne-27-2-2021?lang=1>) [online]. Základní škola speciální s upraveným vzdělávacím programem pro žáky s mentálním a kombinovaným postižením je členěna do 10 ročníků. U žáků s hlubokým mentálním postižením je možné vzdělávání

na základě doporučení školského poradenského pracoviště upravit. Základní vzdělání může žák získat úspěšným ukončením vzdělávacího programu na základní škole, na nižším stupni šestiletého nebo osmiletého gymnázia či odpovídající části osmiletého vzdělávacího programu konzervatoře. Pokud žák navštěvuje základní školu speciální, získá základy vzdělání. **Střední vzdělávání** navazuje na základní vzdělávání a vytváří předpoklady pro výkon povolání nebo pracovní činnosti. Ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání může žák získat:

- ✓ střední vzdělání,
- ✓ střední vzdělání s výučním listem,
- ✓ střední vzdělání s maturitní zkouškou.

Střední vzdělání trvá 1–2 roky denního studia a vede k závěrečné zkoušce. Vzdělání je ukončeno závěrečnou zkouškou. Střední vzdělání s výučním listem je zakončeno po 2–3 letech denního studia také závěrečnou zkouškou a dokladem o dosaženém vzdělání je vysvědčení o závěrečné zkoušce a výuční list. Maturitní zkouškou se zakončuje 6leté a 8leté gymnázium či 4letá denní forma studia, po jejím absolvování žák obdrží vysvědčení o maturitní zkoušce. Nástavbové studium trvá 2 roky, ukončuje se maturitní zkouškou a lze ho absolvovat po středním vzdělání s výučním listem. **Vyšší odborné vzdělávání** prohlubuje znalosti a dovednosti studenta získané na střední škole s maturitní zkouškou. Vzdělávání trvá 3 roky a 3,5 roku u zdravotnických oborů. Po ukončení tohoto typu vzdělání získává student vysvědčení o absolutoriu a diplom absolventa vyšší odborné školy (<https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr>) [online].

Legislativní rámec základního vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v České republice

Primárním zákonem, který se týká vzdělávání v České republice, je **školský zákon** č. 82/2015 Sb., který novelizoval zákon č. 561/2004 Sb. *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání*, aktualizovaný k 1.1.2021. Tento zákon stanovuje mimo jiné i podmínky pro vzdělávání a výchovu. Pro každou oblast vzdělávání je určený rámcový vzdělávací program (dále jen RVP ZV 2021), který vymezuje povinný obsah,

rozsah i podmínky vzdělávání. Z RVP vychází školní vzdělávací programy, hodnocení žáků a tvorba učebnic. „*Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání dále stanoví členění obsahu vzdělávání podle jednotlivých období nebo ročníků.*“ Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání vydává ředitel školy nebo školního zařízení. Jeho obsah musí být v souladu s RVP, může být však individuálně uspořádaný do jednotlivých předmětů či bloků. Ředitel školy je povinen školní vzdělávací program zpřístupnit veřejnosti. Školský zákon se věnuje i oblasti vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami. Definiuje žáka se speciálními vzdělávacími potřebami jako osobu, „*která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpůrných opatření*“ (Školský zákon, 2021) [online]. Podpůrná opatření jsou nezbytné úpravy ve vzdělávání, které odpovídají zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám žáka. Poskytují se bez nároku na úhradu žákům se specifickými vzdělávacími potřebami. Mezi podpůrná opatření patří např.:

- ✓ úprava organizace, obsahu, hodnocení, forem a metod vzdělávání;
- ✓ předměty speciálně pedagogické péče;
- ✓ úprava očekávaných výstupů vzdělávání;
- ✓ vzdělávání dle individuálního vzdělávacího programu;
- ✓ asistent pedagoga (vyhláška č. 27/2016 Sb.; (<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-27>) [online].

Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, v platném znění, definuje podpůrná opatření, zásady jejich uplatňování a postup při poskytování. Obsahuje také informace o zprávách a doporučeních školských poradenských zařízení. Věnuje se organizaci vzdělávání žáků s podpůrnými opatřeními, nastavení individuálního vzdělávacího plánu a činností asistenta pedagoga. Vyhláška obsahuje přehled podpůrných opatření a pravidla o normované finanční náročnosti (Vyhláška č. 27/2016 Sb.). Vyhláška č. 607/2020 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních změnila znění vyhlášky č. 72/2005 Sb., tyto vyhlášky stanovují poskytování poradenských služeb, jejich účel a pravidla. Dále se věnují školským poradenským zařízením, ukotvují činnosti pedagogicko-psychologických poraden, speciálně pedagogických center i školního poradenského pracoviště (srov.

<http://www.nuv.cz/t/vyhlaska-c-72-2005-sb;> <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2020-607>) [online]. Vyhláška č. 256/2012 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, aktualizovala vyhlášku č. 48/2005 Sb. V této vyhlášce je definována mimo jiné organizace vzdělávání na základní škole, pokyny pro pořádání akcí mimo školu a také organizace a průběh zápisu k povinné školní docházce. Vyhláška definuje minimální počet žáků ve třídách, podmínky pro poskytování učebnic a základních školních potřeb. Stanovuje podmínky pro základní školy při zdravotnickém zařízení i přípravné třídy. Věnuje se oblasti hodnocení žáků a výchovným opatřením, komisionálnímu přezkoušení, opravným zkouškám i vzdělávání ve školách mimo území ČR (<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-256>) [online]. Do legislativy českého školství patří také zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících. Tento zákon definuje pedagogického pracovníka a předpoklady pro výkon povolání. Věnuje se také dalšímu vzdělávání a rozvržení pracovní doby na přímou a nepřímou (<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563>) [online].

1.2 Kariérové poradenství a instituce zajišťující KP

Kariérové poradenství prochází v současné době velkými změnami, které jsou způsobeny především novými typy zaměstnání, novými možnostmi a přístupy k práci. Je nutné, aby školy dokázaly flexibilně na tyto změny reagovat a pomohly žákům vstoupit do světa profesí. Cílem je individuálně pomoci žákům při rozhodování o jejich budoucí vzdělávací a následně „profesní dráze v co nejširším kontextu jeho životní pozice“ (Vosmik, 2018, s. 9). „Profesní příprava je jedním ze základních úkolů dospívání. Jedná se o dlouhodobý proces začleňování mladých lidí do světa práce“ (Bartoňová, 2008, s. 315). Kariérové poradenství je komplexní systém podpory mládeže při vstupu do světa vzdělávání a práce. Školský poradenský systém by měl spolupracovat s poradenskými institucemi (Knotová, 2014). Pojem kariérové poradenství lze také definovat jako „systém poradenských služeb, jejichž cílem je pomáhat jednotlivcům jakéhokoli věku při rozhodování v otázkách vzdělávání, profesní přípravy, volby zaměstnání a při rozvoji kariéry v kterékoli fázi života“ (Freibergová 2005 in Knotová, 2014). Kariérové poradenství je činností výchovného poradce či školního speciálního pedagoga v rámci školského poradenského pracoviště.

U žáků na druhém stupni se především dbá o osobnostně sociální rozvoj, sebepoznání a rozvoj klíčových kompetencí. Vše by mělo být zasazeno do kontextu postupné volby budoucího vzdělávání s ohledem na možnosti žáka a jeho přijetí na střední školu. Nedílnou součástí je spolupráce s rodiči žáka. V rámci kariérového poradenství se pracuje i se žáky se specifickými vzdělávacími potřebami. U těchto žáků může být omezená školní úspěšnost, která následně ovlivňuje volbu povolání a sebehodnocení žáků. Pro žáky se SPU je školní docházka spojená se stresovou reakcí a negativními výsledky. Většinou tito žáci volí obory na středních odborných učilištích (srov. Kucharská, 2013; Bartoňová, 2019).

V České republice není kariérové poradenství ve školství stále zcela efektivní. Problémy se odvíjejí „od nedostatku poradenských pracovníků, jejich nedostatečné kompetence, obecně nevyužívání poradenských služeb, přes problém mizivého času a prostoru, kterého se kariérovému poradenství ve školách dostává, až po chybějící reflexi potřeb současné společnosti“ (Vosmik, 2018, s. 16). Z těchto důvodů není možné rychle reagovat na měnící se podmínky společnosti, což vede k volbě nesprávné profesní orientace žáků. Mezi nejčastější překážky kariérového poradenství se řadí:

- ✓ stále se měnící nároky na vzdělanostní a oborovou strukturu žáků na SŠ a studentů VŠ,
- ✓ odkládání rozhodování o profesní dráze žáků na stále pozdější dobu,
- ✓ nedostatečný prostor pro kariérové poradenství v rámci poradenské služby ve školách a školských poradenských zařízeních.

Individuální kariérové poradenství má 4 hlavní zásady (Vosmik, 2018). Nejdůležitější zásadou je spolupracující vztah mezi žákem a poradcem. Další zásadou je mapování a vyjasňování životního prostoru. Jedná se o aktivitu zaměřenou na minulost, přítomnost i budoucnost. Žák si vytvořením své mapy života uvědomí svou sociální pozici. Díky této mapě si může snadněji uvědomit životní zkušenosti, ale i problémy. Celá aktivita vede k vytvoření si vlastní životní představy. Další zásadou je tvorba Konstrukce osobního projektu činností, která spojuje rozhodování a plánování v podobě mostů a schodů. Konstrukce pomáhá plánovat a uskutečňovat postupné kroky vedoucí k volbě povolání. Poslední zásadou je Uvážlivé řešení problémů. Žák musí věnovat pozornost způsobům přemýšlení a sociálním strukturám problému.

Aby kariérové poradenství bylo efektivní, mělo by být komplexní, individuální a založené na týmové spolupráci. Součástí týmu by měl být výchovný poradce, který realizuje kariérové poradenství. Dále může být přítomen školní psycholog, pokud ve škole působí, který se věnuje oblasti osobního rozvoje žáků. Třídní učitel v týmu poskytuje zpětnou vazbu na kariérové poradenství, spolupracuje se žáky a rodiči. Na spolupráci se podílí také učitel výchovy k občanství a světa práce. V neposlední řadě i asistent pedagoga, který je velmi cenným zdrojem informací o žácích se SVP. Vše doplňuje pracovník školského poradenského zařízení a rodina žáka (Vosmik, 2018).

Školní poradenské pracoviště

Školní poradenské pracoviště (dále jen ŠPP) působí na každé základní škole v ČR. V rámci ŠPP, které poskytuje poradenské služby, najdeme výchovného poradce a školního metodika prevence. Oba spolupracují nejen s třídními učiteli, ale také metodicky vedou ostatní pedagogické pracovníky školy. Kromě výše uvedených může být tým školního poradenského pracoviště rozšířen o školního psychologa a školního speciálního pedagoga. Kariérovému poradenství se nejčastěji věnuje výchovný poradce a školní psycholog (Čech, Hormandlová, 2020).

Školní speciální pedagog má k dispozici diagnostické nástroje, které může využít při sebepoznávání žáků. Mezi typické aktivity patří poskytování informací o možnostech studia, přijímacím řízení, následných pracovních možnostech v regionu. Dále školní speciální pedagog pomáhá s vyplňováním přihlášek, ale i organizováním besed a exkurzí. Nabízí návštěvy škol v rámci dnů otevřených dveří a burzy škol. Konzultace v rámci kariérového poradenství jsou dostupné nejen pro žáky, ale i pro rodiče. **Výchovný poradce** pro oblast kariérového poradenství, dříve známou pod pojmem profesní orientace, se začal na základních a středních školách rozvíjet již v 60. letech 20. století (Kucharská, 2013). Mezi jeho hlavní úkoly patří informační činnost pro žáky, rodiče a pedagogické pracovníky, návrhy na opatření v rámci výchovy a vzdělávání žáků, konzultační služby pro žáky a rodiče a metodická pomoc třídním učitelům a ostatním pedagogickým pracovníkům (Průcha, 2001). Základní školy mají definovaný Program poradenských služeb škol, který je pro školy povinný a „obsahuje popis a vymezení rozsahu činností poradenských pracovníků a kontakty

na ně“ (Vosmik, 2018, s. 21). Dále je škola povinna realizovat preventivní program školy, který obsahuje strategii předcházení školní neúspěšnosti, šikaně a dalším projevům rizikového chování. Ve školním poradenském pracovišti je určený koordinátor ŠPP, který je zodpovědný především za spolupráci se školskými poradenskými zařízeními. V rámci kariérového poradenství může koordinátor ŠPP spolupracovat i s mimoškolními organizacemi, např. úřady práce, středními školami a institucemi pořádajícími veletrhy škol apod. ŠPP zajišťuje především:

- ✓ poskytování podpůrných opatření pro žáky se SVP;
- ✓ sledování a vyhodnocování účinnosti zvolených podpůrných opatření;
- ✓ prevenci školní neúspěšnosti;
- ✓ kariérové poradenství spojující vzdělávací, informační a poradenskou podporu k vhodné volbě vzdělávací cesty a pozdějšímu profesnímu uplatnění;
- ✓ podporu vzdělávání a sociálního začleňování žáků z odlišného kulturního prostředí a s odlišnými životními podmínkami;
- ✓ podporu vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků;
- ✓ průběžnou a dlouhodobou péči o žáky s výchovnými či výukovými obtížemi a vytváření příznivého sociálního klimatu pro přijímání kulturních a jiných odlišností;
- ✓ včasnou intervenci při aktuálních problémech u jednotlivých žáků a třídních kolektivů;
- ✓ předcházení všem formám rizikového chování včetně různých forem šikany a diskriminace;
- ✓ průběžné vyhodnocování účinnosti preventivních programů;
- ✓ metodickou podporu učitelům při použití psychologických a speciálně pedagogických postupů ve vzdělávací činnosti školy;
- ✓ spolupráci a komunikaci mezi školou a zákonnými zástupci;
- ✓ spolupráci školy při poskytování poradenských služeb se školskými poradenskými zařízeními (Knotová, 2014).

Školská poradenská zařízení

Bezplatné kariérové poradenství poskytují na žádost žáka, jeho zákonných zástupců, škol či školských zařízení, pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra. Nejčastěji nabízejí skupinové šetření profi-orientace a individuální konzultace. Vyšetření profi-orientace obsahuje výkonové testy (testy inteligence), dotazníky na osobní charakteristiky žáka, testy na učební styly a techniky učení, dotazníky na profesní zájmy a orientaci, studijní a profesní preference, dotazníky na sebehodnocení a dotazníky pro školu i rodiče (Knotová, 2014). Při testování profesní orientace je nutné vycházet z individuálního přístupu k žákům. Teorie Johna Hollanda říká, že *„každý z nás má podle své hierarchie hodnot sklon preferovat povolání patřící do jedné z šesti velkých skupin pracovního prostředí“* (Navarová, Lancová, 2019, s. 13). Jedná se o oblast řemeslnou, intelektuální, podpůrnou, konformní, persuasivní a estetickou. Tento typ pracovní preference lze zjistit pomocí Hollandovy metody RIASEC (Navarová, Lancová, 2019).

Speciálně pedagogická centra poskytují poradenství žákům s mentálním, tělesným, zrakovým a sluchovým postižením, také žákům s vadami řeči, souběžným postižením více vadami nebo poruchami autistického spektra. SPC se orientují vždy na konkrétní druh postižení. Poskytují ambulantní služby na svém pracovišti nebo terénní služby v rámci návštěv škol a školských zařízení, ale také v rodinách. Během kariérového poradenství nabízí individuální konzultace, vyhledávání vhodné školy k následnému vzdělávání, s nimiž spolupracuje (Vosmik, 2018).

Školní instituce spolupracující se školou

Kariérové poradenství kromě školního poradenského pracoviště mohou poskytovat i další mimoškolní instituce. Jedná se například o školská poradenská zařízení, mezi něž patří pedagogicko-psychologické poradny (dále jen PPP) a speciálně pedagogická centra (dále jen SPC). Dále může služby kariérového poradenství poskytovat Centrum kariérového poradenství, poradenská centra při úřadech práce a soukromé poradenské společnosti (Vosmik, 2018).

Centrum kariérového poradenství

Národní ústav pro vzdělávání má při sobě Centrum kariérového poradenství, které poskytuje své služby bezplatně i anonymně. Služby kariérového poradenství mohou využít žáci a jejich zákonní zástupci. Centrum poskytuje informace k rozhodnutí o studiu na střední škole i osobám se zdravotním nebo jiným znevýhodněním. Pomáhá řešit nejrůznější obtíže během studia. Věnuje se formálnímu i neformálnímu vzdělávání dospělých a samozřejmě řeší problematiku kariérového poradenství (<http://www.nuv.cz/p/ckp>) [online].

Poradenská centra při úřadech práce

Úřady práce nabízejí kariérové poradenství prostřednictvím Informačního a poradenského střediska (dále jen IPS). Žáci základních, ale i středních škol mohou samostatně využívat informace, které jsou nutné k vlastnímu rozhodnutí o volbě povolání. Žáci zde najdou tištěné materiály, počítačové programy i videoklipy. Kromě samostatného studia materiálů mohou využít i služeb poradce. K dispozici jsou i akce skupinového poradenství pro žáky ZŠ. Informace, které IPS úřadu práce nabízí, jsou:

- ✓ komplexní přehledy škol;
- ✓ podrobné materiály o školách a oborech v regionu;
- ✓ charakteristiky profesí s informacemi o pracovní náplni;
- ✓ počítačový test zájmové orientace;
- ✓ informace o perspektivách uplatnění po ukončení vzdělávání;
- ✓ videoklipy povolání;
- ✓ informace o možnostech hledání zaměstnání;
- ✓ videoklipy s návody na úspěch při přijímacím řízení na novou pracovní pozici;
- ✓ informace o personálních agenturách;
- ✓ rady pro hledání zaměstnání prostřednictvím inzerátů;
- ✓ informace k pracovním pobytům a brigádám v zahraničí;
- ✓ informace o úřadech práce a trhu práce (<https://www.uradprace.cz/informacni-a-poradenska-strediska-uradu-prace-cr>) [online].

I mimo školská zařízení je možné využívat služby kariérového poradenství. Tyto služby nabízejí především soukromé společnosti. Využívají je žáci a zákonní zástupci, kteří z nejrůznějších důvodů nechtějí využívat služby školských zařízení. Odborník poskytující

kariérové poradenství se musí prokázat kvalifikací Kariérový poradce pro vzdělávací a profesní dráhu (75-004-R) (Vosmik, 2018).

1.3 Oblast Člověk a svět práce v rámcovém vzdělávacím programu

Základní školy v České republice vzdělávají žáky dle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (dále RVP ZV), který prošel v roce 2021 revizí, aby obsah vzdělávání odpovídal potřebám 21. století. (<https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>) [online]. V rámci oblasti Člověk a svět práce je obsaženo velké množství pracovních činností, díky kterým žáci získávají a rozvíjí své praktické dovednosti. Žáci pracují s různými materiály, učí se organizovat si pracovní aktivitu, dodržovat pracovní postupy, pracovat samostatně i ve skupině. Dále tato oblast vede žáky k získání informací směrem k profesní orientaci. Obsah vzdělávání se rozděluje na 4 tematické okruhy pro první stupeň ZŠ a 8 tematických okruhů pro 2. stupeň ZŠ. Oblasti pro 1. stupeň jsou: „*Práce s drobným materiálem, Konstrukční činnosti, Pěstitelské práce a Příprava pokrmů*“. Tyto oblasti jsou v rámci vzdělávání na ZŠ povinné. Na 2. stupni jsou k dispozici okruhy: „*Práce s technickými materiály, Design a konstruování, Pěstitelské práce a chovatelství, Provoz a údržba domácnosti, Příprava pokrmů, Práce s laboratorní technikou, Využití digitálních technologií a Svět práce*“. Pro druhý stupeň základní školy je povinný okruh Svět práce. Alespoň jeden další okruh si musí škola zvolit a realizovat jej v plném rozsahu. Předmět Svět práce je zaměřený na volbu budoucího povolání, proto se doporučuje jeho zařazení do 9. ročníku základní školy. Vzdělávání v oblasti Člověk a svět práce utváří a rozvíjí klíčové kompetence žáků k:

- ✓ pozitivnímu vztahu k práci a k odpovědnosti za výsledek své práce;
- ✓ osvojení pracovních dovedností a návyků;
- ✓ organizaci a plánování práce;
- ✓ používání vhodných nástrojů, nářadí a pomůcek;
- ✓ vytrvalosti a soustavnosti při plnění úkolů;
- ✓ novému postoji a hodnotám ve vztahu k práci;
- ✓ chápání pracovní činnosti jako příležitosti k seberealizaci;
- ✓ orientaci v různých oborech lidské činnosti;

- ✓ osvojení poznatků a dovedností vedoucích k profesní a životní orientaci (RVP ZV 2021).

Výchova k volbě povolání

Volba povolání je definovaná jako proces, který zahrnuje „*rozhodování o volbě studia nebo přípravy na povolání, konkrétního povolání a celou profesní dráhu člověka. Jedná se o součást celkového vývoje osobnosti, v němž hlavní roli hrají rozhodovací procesy*“ (Průcha, 2001, s. 274). Pod pojmem volba povolání může být zahrnutá právě i příprava na toto rozhodování v rámci vyučování, hledání konkrétního zaměstnání na trhu práce nebo rekvalifikace pro jiné povolání (Hlad'o, 2014). Na základní škole se v 9. ročníku žáci rozhodují, kterou střední školu si vyberou k následnému studiu. Výzkumy však ukazují, že až v 17 letech jsou dospívající plně připraveni k výběru povolání (Svoboda, Němcová, 2015). Při výběru budoucího vzdělávání je nutné reagovat na aktuální stupeň kariérové zralosti každého žáka. Kariérová zralost je individuální schopnost žáka úspěšně řešit otázky spojené s přechodem na střední školu. Mapuje připravenost žáka na přechod do dalšího vývojového stádia. Kariérovou zralost lze definovat jako „*soubor specifických dovedností, které žákovi umožňují efektivní realizaci jím stanovených profesních cílů, jejichž součástí je nejen získávání znalostí ze světa lidské práce, sebepoznání, ale i plánování dalšího studia a povolání, kariérové rozhodování a v neposlední řadě realizace kariérové volby*“ (Mezera, 2018, s. 9).

Doporučuje se také plánovat exkurze mezi různé profese, kde by měli žáci možnost seznámit se s praktickou částí daných profesí. Cílem je ukázat žákům, že rozumové oblasti doplněné o oblasti zájmu vedou ke správné volbě budoucího povolání. Nejen však oblast zájmů, ale i příprava na přijímací zkoušky by se měla objevovat od sedmé třídy základní školy (Kučera, 2005). Najít směr profesní dráhy je jedním z úkolů období dospívání. V současné době se žáci setkávají s velkou konkurencí při přijímacím řízení, je na ně mířen tlak ze strany rodičů a sami se dostávají do úzkostných stavů spojených s vlastním rozhodnutím o volbě budoucího povolání. Pro žáky je důležité zvolit si obor, který je bude naplňovat. Není však neobvyklé, že žáci volí další stupeň vzdělávání dle rozhodnutí svých

rodičů. V takovém případě hraje výchovný poradce a předmět *Výchova k volbě povolání* velkou roli (Carr-Gregg, 2010).

RVP ZV doporučuje předmět *Svět práce* (v některých publikacích též označovaný jako *Výchova k volbě povolání*) realizovat od 7. ročníku základní školy. Mezi očekávané výstupy se řadí orientace v pracovních činnostech vybraných profesích, posuzování svých možností při rozhodování o volbě vhodného povolání a profesní přípravy, využívání profesní informace a poradenských služeb pro výběr vhodného vzdělávání a prokázání v modelových situacích schopnost prezentace své osoby při vstupu na trh práce. Oblasti učiva, které vedou ke splnění očekávaných výstupů jsou: trh práce, volba profesní orientace, možnosti vzdělávání, zaměstnání a podnikání. Náplní vyučovacích hodin je např. poznávání jednotlivých povolání, kvalifikační požadavky, sebepoznávání, osobní vlastnosti a schopnosti, vliv na volbu profesní orientace, využívání poradenských služeb, náplň učebních a studijních oborů, přijímací řízení, psaní životopisu, pohovor u zaměstnavatele, práva a povinnosti zaměstnanců a zaměstnavatelů a nejčastější formy podnikání (RVP ZV 2021) [online]. Ke správnému rozhodnutí o dalším vzdělávání přispívá předmět *Výchova k volbě povolání* poskytováním či zjišťováním dostatečných informací o sobě samotném, především o svých zájmech, schopnostech, dovednostech, ale také o slabých místech. Dále zprostředkovává informace o světě práce, jednotlivých profesích, jejich podmínkách a požadavcích, o možnostech na trhu práce a také společenské prestiži. V neposlední řadě nabízí žákům přehled o vzdělávací nabídce středních škol. Některé oblasti je možné zařadit i do ostatních předmětů, např. *výchova k občanství*. V rámci tohoto předmětu je možné se již od šestého ročníku věnovat oblastem sebepoznání a tím přispívá k ujasňování osobních cílů a postupně vede žáka k vhodné volbě budoucího povolání (Hlad'o, 2014).

V rámci předmětu *Výchova k volbě povolání* musí pedagog věnovat zvýšenou pozornost žákům se SVP. Rizikem u těchto žáků bývá horší prospěch a s tím spojené riziko horšího výkonu při přijímacích zkouškách. Dalším problémem při volbě povolání bývá omezený výběr studijních oborů. Může se projevit také nízká motivace nebo naopak nekritické sebehodnocení, které se u žáků se SVP objevuje (Bartoňová, 2013).

2 Specifické poruchy učení

2.1 Charakteristika a definice specifických poruch učení

Až do doby kolem roku 1970 se považoval syndrom poruch učení za homogenní skupinu. Za specifické poruchy učení byla považována pouze dyslexie, která se projevovala ve školním věku obtížemi ve čtení a psaní. O dalších poruchách učení ani důsledcích nezvládnutí školních dovedností pro další vývoj se neuvažovalo. Např. již v polovině 70. let se Sindelarová věnovala rozpracování metodiky poruch učení, kdy je rozdělila do více skupin (Pokorná, 2010). Specifické poruchy učení se projevují při osvojování a realizaci řeči, čtení, psaní, počítání a naslouchání. Jsou způsobeny dysfunkcí centrální nervové soustavy a obtíže se projevují individuálně. Specifické poruchy učení se neprojevují pouze v jedné oblasti, ale dochází ke společným projevům. „*Objevují se ve větší či menší míře poruchy řeči, obtíže v soustředění, poruchy pravolevé a prostorové orientace, často je nedostatečná úroveň zrakového a sluchového vnímání i další obtíže*“ (Zelinková, 2003, s. 10).

Příčiny vzniku specifických poruch učení se sledují ve třech oblastech: **biologicko-medicínská, kognitivní a behaviorální**. Mezi příčiny *biologicko-medicínské* se řadí genetika, změny ve struktuře a fungování mozku vznikající již v prenatálním období a hormonální změny související se zvýšenou hladinou testosteronu (Zelinková, 2003). Dědičnost u specifických poruch učení se objevuje až u 40 % dětí. Příčinou může být také netypická dominance mozkových hemisfér (Babtie, 2018). V *kognitivní oblasti* se jedná především o deficity fonologické, vizuální, v oblasti řeči a jazyka, procesu automatizace, paměti, časovém uspořádání kognitivních procesů a kombinace jednotlivých deficitů. *Behaviorální rovina* obsahuje rozbor procesu čtení, psaní a chování při čtení, psaní a také při běžných denních činnostech (Zelinková, 2003).

Specifické poruchy učení lze také definovat jako souhrn poruch, které působí na osvojování, opakování a porozumění verbálním či neverbálním informacím. Specifické poruchy učení se projevují i u žáků, kteří mají běžnou inteligenci, avšak jejich školní výsledky v oblasti čtení, psaní či počítání jsou v porovnání se spolužáky na stejné vzdělávací úrovni a ve stejném věku o poznání horší (srov. Zelinková, 2010; Bartoňová, 2013). Specifické poruchy učení se v současné době vyskytují velmi často, daly by se považovat

dokonce za civilizační chorobu. Mají své označení v 10. revizi Mezinárodní klasifikaci nemocí schválenou Světovou zdravotnickou organizací. Patří do kategorie Poruch psychického vývoje (**F 80-89**). Specifické vývojové poruchy školních dovedností najdeme pod označením F 81, které se dále člení na specifickou poruchu čtení (dyslexie), specifickou poruchu psaní (dysortografie), specifickou poruchu počítání (dyskalkulie), jinou vývojovou poruchu školních dovedností (dysgrafie), smíšenou poruchu a nespécifikovanou vývojovou poruchu školních dovedností. V České republice se nejčastěji využívá pojmenování „specifické poruchy učení“, „specifické vývojové poruchy učení“ či „vývojové poruchy učení“. V zahraniční terminologii se setkáme především s pojmy „Learning disabilities“ u dlouhodobějších obtíží ve školní výkonnosti a „Learning difficulties“ při krátkodobých potížích žáků (Dostálová, 2020).

Dyslexie je porucha postihující čtení, jeho rychlost, techniku a porozumění. Žák obtížně rozeznává jednotlivá písmena, hláskuje, dlouho čte po slabikách, nebo si domýšlí čtená slova a čte zbrkle. Dítě s dyslexií se může projevovat i přiměřenou rychlostí čtení, objevují se však obtíže s porozuměním čteného textu. Nejčastějšími obtížemi při čtení jsou záměny tvarově podobných písmen (b-d-p), zvukově podobných písmen (t-d) nebo písmen zcela odlišných. Pokud začínající čtenář zaměňuje písmena b a d, nemusí se jednat o dyslexii. Jednou z oblastí důležitých pro diagnostiku dyslexie je porozumění textu. Vychází nejen z rychlosti dekódování, syntézy písmen ve slovo a chápání obsahu slov. Při výuce čtení se můžeme setkat s technikou tzv. dvojího čtení. Jde o techniku, kdy si žák přečte slovo nejprve potichu po hláskách a následně je vysloví nahlas. Při učení čtení genetickou metodou se jedná o správný postup. Naopak u metody analyticko-syntetické není dvojí čtení žádoucí (Zelinková, 2003).

Dysgrafie porucha psaní se projevuje obtížemi s grafickou podobou písemného projevu. Jedná se převážně o čitelnost a úpravu písma. Pro žáka je náročné zapamatování tvarů písmen i jejich nápodoba, a to i ve vyšších ročnících základní školy. Písmo může být příliš velké nebo naopak malé, s tím je spojená horší čitelnost písemného záznamu. V textu se objevují přepisovaná písmena či škrtaná slova. Psaní je velmi pomalé, přesto je pro žáka náročné, vyžaduje vytrvalost a čas (Zelinková, 2003).

Dysortografie je definována obtížemi ve dvou rovinách, a to v počtu specifických dysortografických chyb, osvojování a aplikací gramatických jevů. Mezi dysortografické chyby patří rozlišování krátkých a dlouhých samohlásek, měkkých a tvrdých slabik, sykavek, hranice slov a vynechávání, přidávání a přesmyknutí písmen nebo slabik. Obtíže pramení z řečového a jazykového vývoje dítěte i nižší úrovně kognitivních funkcí a procesů. Někteří žáci si dovedou osvojit s velkým úsilím gramatická pravidla, neumí je však uvést do praxe (Zelinková, 2003).

Dyskalkulie je porucha matematických schopností. Projevuje se při manipulaci s čísly, číselnými operacemi, v oblasti matematických představ a v geometrii. Žák si obtížně osvojuje matematické pojmy a práci s matematickými operacemi. Při osvojení matematických schopností spoléhá na paměť a počítání pomocí prstů. Narušena může být i matematická logika a dítě má obtíže v základních postupech. Rýsování v geometrii je náročné pro žáky s narušenou grafomotorikou (Zelinková, 2003). Žáci s dyskalkulií však mohou v geometrii vynikat, protože v této oblasti není nutné pracovat s čísly (Babtie, 2018).

Dyspraxie je definována jako specifická vývojová porucha pohybové koordinace. Obtíže jsou spojeny s koordinací, pohybovou rychlostí, plánováním a prováděním motorických aktivit. U žáků se tyto obtíže objevují většinou při manuálních činnostech, sportu, někdy však také způsobují obtíže při produkci hlasu (Zelinková, 2017).

Dysmúzie se projevuje obtížemi ve vnímání a reprodukci hudby. Žákovy projevy této specifické poruchy učení se objevují v rozlišování tónů, zapamatování si melodie a schopnosti reprodukovat rytmus.

Dyspinxie, neboli specifická vývojová porucha kreslení, je spojená s nízkou úrovní kresby a obtížemi s kombinací barev (srov. Zelinková, 2009; Babtie, 2018; Bartoňová, 2013; Slowík, 2016).

2.2 Osobnost žáka se specifickými poruchami učení

Osobnost žáka představuje souhrn charakteru, temperamentu, schopností a také konstitučních vlastností člověka (Cakirpaloglu, 2012). Na základě této definice je žádoucí individuální přístup ke každému žákovi. Osobnost žáka se SPU může ovlivňovat více faktorů. Specifické poruchy učení nezpůsobují pouze deficity v kognitivních operacích,

ale také ovlivňují soustředění, řečové funkce, prostorovou a pravolevou orientaci, úroveň sluchové a zrakové percepce. Tyto oblasti mohou vést ke školnímu neúspěchu žáka, ovlivňovat sebehodnocení žáka, sociální vazby a přístup ke škole. Následně se obtíže žáků projevují v sociálním systému, ve kterém žije (Dostálová, 2020). V každodenním životě i během vyučování může být žák se specifickou poruchou učení označován jako nepozorný, lenivý nebo hloupý. Žák na sebe mnohdy upozorňuje nevhodnými způsoby chování. Následně se mohou objevovat pocity méněcennosti, nepochopení a obtíže v navazování sociálních kontaktů (Zelinková, 2003).

Na druhém stupni základní školy se žáci se specifickými poruchami učení dostávají do situací, kdy mají větší množství předmětů a učiva než na stupni prvním. Ve spolupráci s pedagogy, a především rodiči jsou žáci schopni učivo zvládnout i díky domácí přípravě. Doporučuje se stanovit pevný řád s ohledem na školní rozvrh. Žáci s podpůrnými opatřeními se setkávají s větším množstvím čtení, kdy je vyžadována schopnost čtení s porozuměním. Během této činnosti je nutná v domácím prostředí pomoc rodiče či jiného rodinného příslušníka. Trénink těchto dovedností je správnou přípravou na střední školu (Michalová, 2004). Žákovi se specifickými poruchami učení je nutné vyhledat náhradní formy učení. Pokud si žák již od začátku učení osvojuje nesprávné návyky v učení, chování i praktických dovednostech, dochází k zaostávání v jednotlivých oblastech. Dítě je následně negativně hodnoceno ze strany pedagoga, někdy dochází i k negativnímu přístupu od rodičů. Tyto jevy vedou k oslabení motivace ke školní práci, sníženému sebehodnocení a hledání nežádoucích forem sebeuplatnění. U dítěte se následně mohou objevit psychosomatické obtíže, negativní vztah ke škole, školní fóbie, ale např. i záškoláctví (Zelinková, 2003).

Většinou se žáci s PO ze základní školy na střední škole dostávají do potíží z důvodu nedostatku času na procvičení osvojovaného učiva a rychlosti zpracování zadaných úkolů. Objevují se potíže s časovou orientací, zapomínání plnění domácích úkolů či snížená schopnost naučit se větší množství učiva ke zkoušení (Michalová, 2004).

Osobnost žáka může být ovlivněna diagnostikovanou poruchou pozornosti, hyperaktivitou a impulzivitou, označovanou jako **ADHD** (porucha pozornosti s hyperaktivitou) či **ADD** (porucha pozornosti bez hyperaktivity). Obě poruchy jsou pod názvem hyperkinetické poruchy vedeny v mezinárodní klasifikaci nemocí MKN-10 s kódem F90.0 ([MKN-10 klasifikace \(uzis.cz\)](https://uzis.cz)) [online]. Symptomy se dělí do 5 kategorií –

poruchy kognitivních funkcí, motoricko-percepční poruchy, porucha emocí a afektů ve smyslu lability, impulzivita a sociální maladaptace. U žáka s ADHD/ADD se nemusí projevovat všechny z uvedených projevů (Pokorná, 2010). Nejčastěji se porucha objevuje u dětí školního věku, kdy jsou žáci nesoustředění, netrpěliví, zapomínají a ztrácejí věci, typický je motorický neklid. Jedinci s ADHD jsou více ohroženi závislostmi na návykových látkách. U této poruchy je možné nastavit farmakologickou léčbu (Miovský, 2018).

2.3 Podmínky a podpora v edukaci žáků se SPU

Ve vzdělávacím procesu vychází podmínky a podpora pro žáka se specifickými poruchami učení z doporučení PPP či stanovení plánu pedagogické podpory na základě stanoviska pedagoga nebo třídního učitele. U žáků se SVP se přiznávají podpůrná opatření (dále jen PO) 1.-5. stupně, nejčastěji se u žáků se SPU přiznávají PO 1.-3. stupně (Bartoňová, 2019). „*Podpůrná opatření představují podporu pro práci pedagoga se žákem, kdy jeho vzdělávání v různé míře vyžaduje upravit průběh jeho vzdělání*“. Úpravy vedou k vyrovnání podmínek ke vzdělávání žáka s obtížemi způsobenými nepřipraveností na školu, odlišnými životními podmínkami a odlišným kulturním prostředím či nepříznivým aktuálním zdravotním stavem žáka (<https://www.nuv.cz/t/podpurna-opatreni>) [online]. PO prvního stupně kompenzují mírné obtíže ve vzdělávání žáka, stanovuje je škola v rámci plánu pedagogické podpory. PO 2.-5. stupně určuje na základě diagnostiky PPP.

PO 2. stupně se stanovují u žáků s lehkými obtížemi. Doporučuje se individuální přístup ke vzdělávacím potřebám žáka, které je možné kompenzovat prostřednictvím speciálních učebnic a pomůcek, navýšenou časovou dotací pro žákovu práci či s podporou předmětu speciálně pedagogická péče. Ve druhém stupni PO je již normovaná finanční náročnost pro pedagogickou intervenci, předmět speciálně pedagogické péče a speciální pomůcky (Bartoňová, 2019). Ve druhém stupni PO může být žákovi přidělen sdílený asistent. Třetí stupeň PO je určen žákům, jejichž obtíže vyžadují závažnější zásahy do organizace vzdělávání. Využívají se speciální učebnice, kompenzační a rehabilitační pomůcky, podpora asistenta pedagoga, může být snížen počet žáků ve třídě a je navýšena finanční náročnost na podporu žákových potřeb. Ve 4. stupni podpůrných opatření jsou nutné již podstatné úpravy v organizaci a průběhu vzdělávání. V tomto stupni je žák

vzděláván za podpory individuálního vzdělávacího plánu, může mít upravené výstupy školního vzdělávacího programu a předmět speciálně pedagogické péče je zpravidla navýšen v týdenní časové dotaci na 2 a více hodin. Používají se speciální učebnice, didaktické a rehabilitační pomůcky, upravuje se prostředí ve třídě a v některých případech je nutné využívat i náhradní formy komunikace. S žákem pracuje asistent pedagoga, případně další pedagogický pracovník. Pátý stupeň PO vyžaduje nejvyšší míru přizpůsobení organizace, obsahu, forem a metod vzdělávání dle potřeb žáka. Obsah učiva je vždy redukován, využívá se i vzdělávání v domácím prostředí (Michalík, Baslerová, Felcmanová; 2015) [online]. Mezi jedno z podpůrných opatření patří individuální vzdělávací plán (dále jen IVP). Je vypracován na základě doporučení z PPP a využívá se u PO od 3. stupně. V IVP jsou definovány obtíže žáka, spolupráce s rodinou a opatření ze strany školy (vyhláška 27/2016, Sb.). Mezi základní možnosti, jak žákovi se SPU pomoci eliminovat negativní dopad na školní výkon, patří:

- ✓ preferování ústního ověřování znalostí;
- ✓ zvýšená časová rezerva;
- ✓ respektování pomalejšího tempa čtení a psaní;
- ✓ využívání speciálních pomůcek;
- ✓ alternativní formy zápisu;
- ✓ oceňování snahy a drobných pokroků;
- ✓ využívání slovního hodnocení;
- ✓ místo ve třídě blízko k pedagogovi;
- ✓ vyhnout se únavě;
- ✓ pomoc s prvním krokem;
- ✓ vytvořit si vizuální a fonologické pomůcky (srov. Bartoňová, 2019; Jucovičová, Žáčková, 2008).

Na prvním stupni ZŠ probíhá reedukace prostřednictvím specifických přístupů a metod, které vedou k nápravám jednotlivých specifických poruch učení. Na druhém stupni se mohou obtíže projevovat ve spojitosti se zvládnutím učiva, komunikací s pedagogy a novým prostředím škol. Pedagog by měl poradit nejen žákům, ale i rodičům, jak se věnovat domácí přípravě a pomoci žákovi zjistit jeho učební styl (Bartoňová, 2019).

Pedagogická opatření při vzdělávání žáků se SPU se zahrnují do pěti základních principů a to: redukce prostoru (žák má své místo se svými materiály a pomůckami), redukce podnětů z okolí (eliminovány jsou zrakové a zvukové podněty v okolí), strukturalizace vyučování (stanovení cílů hodiny a vedení hodiny pedagogem), stupňování požadavků na charakter učebních materiálů (vytvoření materiálů, které přivádí žákovi pozornost, barevné označení důležitých informací) a multisenzorický učební materiál (koordinace oko-ruka, psychomotorická cvičení, využití smyslů) (Bartoňová, 2019).

2.4 Obecné zásady při reedukaci

Reedukaci lze definovat jako speciálně-pedagogické postupy, které vedou k rozvoji porušených nebo nevyvinutých funkcí. Snahou reedukace je také vytvoření potřebných dovedností či kompenzace potíží souvisejících se specifickými poruchami učení. Postup reedukace je vždy individuální a vychází z aktuálních potřeb dítěte, jeho stavu a konkrétní poruchy. Opírá se také o zprávu z psychologického a speciálně-pedagogického vyšetření. *„Zde by měl být diagnostikován typ poruchy, stupeň její závažnosti, stav percepčně-motorických funkcí a jednotlivé projevy poruchy“* (Jucovičová, Žáčková, 2008, s. 27).

Způsob a účinnost reedukace ovlivňuje i struktura a stav intelektových schopností žáka. Ve zprávě z PPP se objevují doporučení pro edukaci, vhodné metody práce a způsoby hodnocení. Reedukace podporuje výuku, ale nelze ji zaměňovat za doučování. U žáků se zaměřuje reedukace i na podporu osvojování si schopnosti učit se. Vždy se začíná na úrovni, kterou žák ovládá a následně se obtížnost zvyšuje. Žáka posouvá i pozitivní motivace a podpora k další práci. Na začátek je vhodné zvolit nácvik percepčně-motorických funkcí, které tvoří podklad poruchy. Aktivity jsou převážně v hravé formě, proto jsou pro děti zajímavé a motivují je k dalším činnostem. Postupuje se od manipulace s konkrétními předměty až po abstraktní. Nejúčinnější je individuální činnost, většinou však probíhá ve skupině 3–5 žáků. Průběžně se sledují pokroky, výsledky a na jejich základě je možné metody reedukace upravit (Jucovičová, Žáčková, 2008). Proces reedukace by měl probíhat pravidelně. Aktivity by měly být prováděny s porozuměním, aktivně, uvědoměle a soustředěně. Procvičovanou schopnost trénuje žák tak dlouho, dokud schopnost není automatizovaná (Bartoňová, 2019).

V reedukaci pomáhá multisenzoriální přístup, kdy se zapojí co nejvíce smyslů, ale také pohyb a rytmus. Tento přístup pomáhá žákům se snadnějším zapamatováním a pochopením. Pro každého žáka je vhodné připravit individuální program postupu reedukace, který obsahuje cíle, obtíže, postup, metody práce, seznam používaných pomůcek a časový harmonogram. Nezbytnou součástí jsou přípravy, kde se definuje zaměření konkrétní hodiny a také cvičení určená na domácí procvičování. Rodina má nezastupitelnou roli a měla by být seznámena s jednotlivými cvičeními a prací s dítětem. Reedukační činnost je dlouhodobá a náročná, kromě rodiny je nutná spolupráce dalších odborníků. Všichni účastníci reedukačního procesu by neměli zapomínat na osobní přístup (Jucovičová, Žáčková, 2008).

Při reedukaci by se měl pedagog vyhnout různým formám vyčítání, hubování a porovnávání se sourozencem či kamarádem. Mezi činnosti reedukace se nezařazuje každodenní psaní diktátů ani čtení náročných textů. Není vhodné učení se z paměti bez souvislostí, kdy žák následně neumí odpovědět na jinak položenou otázku. Dalším nevhodným přístupem je nerespektování specifických obtíží žáka, které jsou spojené s poruchou učení (Zelinková, 2009).

3 Volba budoucího povolání u žáků se specifickými poruchami učení

3.1 Cíl bakalářské práce a výzkumného projektu

Žáci se specifickými poruchami učení mohou mít kromě nedostatků ve čtení, psaní a počítání, také problémy se sebehodnocením. Na základě těchto projevů je pro žáky se SPU obtížné zvolit vhodné budoucí povolání. Někteří žáci se SPU se velmi podceňují v porovnání s intaktními spolužáky, další část žáků se SPU se naopak přeceňuje. K těmto postojům se přidávají názory rodičů při volbě budoucího povolání, které nejsou vždy zcela objektivní. K vhodné volbě budoucího povolání přispívá pomoc výchovného poradce a cíleně zaměřené aktivity realizované v rámci předmětu Volba povolání. Výzkumný projekt se týká žáků se SPU v posledním ročníku základní školy a jejich volby budoucího povolání.

Hlavním cílem výzkumného bakalářské práce je zjistit, zda je u žáků se SPU v základním vzdělávání cíleně realizovaná podpora k volbě povolání.

Hlavní výzkumná otázka: Je u žáků se SPU na základní škole hlavního vzdělávacího proudu cíleně realizovaná podpora k volbě povolání?

Dílčí cíle výzkumného projektu:

- ✓ analyzovat přípravu na budoucí povolání u žáků se SPU na základní škole;
- ✓ zjistit preference oborů středních škol u žáků se SPU s ohledem na osobní specifika související se SPU;
- ✓ analyzovat realizovanou volbu povolání na základní škole;
- ✓ prozkoumat přístup žáků k Ročníkové práci.

Dílčí otázky výzkumu:

VO 1: Jak žáci se SPU vnímají svoje osobní specifika (klady, zápory, pozitiva, negativa) s ohledem na volbu povolání?

VO 2: Jsou žáci se SPU spokojeni s nabídkou kariérového poradenství na základní škole?

VO 3: Kdo a jak na základní škole zajišťuje přípravu na budoucí povolání?

VO 4: Jak hodnotí žáci se SPU projekt Ročníkové práce?

Bakalářská práce je zpracována jako kvalitativní výzkumné šetření za pomoci technik:

- ✓ analýza prostudované literatury;
- ✓ polostrukturovaný rozhovor s žáky s SPU;
- ✓ příklad inspirativní praxe – projekt Ročníková práce.

3.2 Charakteristika technik šetření a sledovaného souboru

Charakteristika technik šetření

K výzkumnému šetření byla použita metoda kvalitativního výzkumu. Tato metoda pracuje s malým počtem informantů, ale na druhou stranu vede k získání většího objemu dat pocházejících z rozhovorů nebo např. terénních poznámek či osobních dokumentů (Hendl, 2005). Zkoumaný jev je studován podrobně a do hloubky. Kvalitativní výzkum se používá např. v šetření, kdy je důležité porozumět konkrétním situacím, není důležité rozložení zkoumaných jevů v populaci nebo pokud zkoumáme takový jev, o kterém nemáme předem dané informace (Olecká, Ivanová, 2010).

Pro získání dat k výzkumnému šetření byly realizovány polostrukturované rozhovory s šesti žáky se SPU s následnou analýzou odpovědí. Prostřednictvím rozhovorů lze získat velké množství dat. Polostrukturovaný rozhovor je částečně řízený, kdy jsou předem připravené otázky. Informant má při svých odpovědích volnost k vyjádření svého sdělení. Dle konkrétní situace má výzkumník možnost otázky částečně upravit (Reichel, 2009). Rozhovory byly předem připravené a zaměřené na oblast osobní, školní, volbu povolání a projekt Ročníkové práce. Výzkumné šetření probíhalo v období únor–červen 2022. Při výzkumném šetření bakalářské práce byla zachována veškerá etická pravidla. Informanti byli seznámeni s osobou výzkumníka, účelem sběru dat i cílem výzkumu. Souhlasili s pořízením písemných poznámek a zvukového záznamu během rozhovoru. Anonymita

informantů je zaručena označením I1-I6. Při přepisu rozhovoru jsou odpovědi upraveny do mužského rodu. Získaná data z výzkumného šetření jsou zobecněna takovým způsobem, aby byla ochráněna identita základní školy i jejích žáků.

Charakteristika sledovaného souboru

Pro účel realizace výzkumného šetření byla určena kritéria výběru výzkumného vzorku:

- ✓ žák navštěvuje 9. třídu základní školy hlavního vzdělávacího proudu;
- ✓ žák má diagnostikovanou specifickou poruchu učení;
- ✓ v devátém ročníku probíhá projekt Ročníkové práce.

Pro výzkumné šetření byli jako informanti vybráni žáci z devátého ročníku základní školy hlavního vzdělávacího proudu. Jednalo se o 6 žáků se specifickými poruchami učení. Výběr informantů byl záměrný na základě výše uvedených kritérií.

Informanti navštěvují základní školu hlavního vzdělávacího proudu v Praze. Zvolenou základní školu navštěvuje cca 300 žáků, což umožňuje rodinnou atmosféru, povědomí pedagogů o jednotlivých třídách i individuální přístup k žákům nejen se speciálními vzdělávacími potřebami. V každé třídě je přítomen jeden až dva asistenti pedagoga. Ve škole je školské poradenské pracoviště, kde působí školní metodik prevence, výchovný poradce a tři speciální pedagogové. Pravidelně probíhají schůzky asistentů pedagoga se speciálními pedagogy, setkání asistentů pedagoga s třídními učiteli i schůzky předmětových komisí. Základní škola velmi úzce spolupracuje s pedagogicko-psychologickou poradnou, která žáky se SPU pravidelně jednou měsíčně konzultuje se speciálním pedagogem, třídními učiteli a asistenty pedagoga. Speciální pedagog a psycholog z PPP základní školu také pravidelně (jednou měsíčně) navštěvuje. Základní škola se věnuje individuální i skupinové pedagogické intervenci. Metodik prevence zastřešuje koordinaci třídnických hodin, které patří mezi povinné vyučovací předměty (zakotveno v ŠVP konkrétní ZŠ). Pedagogové i ředitel školy dbají o příjemné a bezpečné klima nejen školy, ale také jednotlivých tříd. Pracuje se s tématy multikulturalita, odlišnosti, společnost a spolupráce. Žákům jsou zdarma nabízeny růstové skupiny, které vede školní psycholog. Zde mohou využít trénink různých sociálních situací, najít nejen pomoc a podporu, ale také názory a rady vrstevníků.

Tabulka č. 1 – Přehled informantů a jejich charakteristika

Informant	Věk	Specifická porucha učení	Kolektiv	Doplňující informace
I1	16 let	Dyskalkulie, dysortografie	Neoblíbený	Bez motivace, naučená bezmoc, nespokojenost s menším vzrůstem, velmi výbušný
I2	16 let	Dyslexie, dysgrafie a ADD	Oblíbený	Motivovaný, velmi aktivní
I3	15 let	Dyslexie a dysgrafie	Oblíbený	Velká snaha a motivace ve školních výkonech
I4	16 let	Dyskalkulie	Neoblíbený	Snaživý, vysoké přeceňování svých schopností
I5	15 let	Dyslexie	Velmi oblíbený	Motivovaný, snaživý
I6	15 let	Dyslexie a dysgrafie	Oblíbený	Velmi motivovaný, snaživý, aktivní

3.3 Interpretace výsledků šetření

Výzkumné šetření je realizováno pomocí dvou částí, a to formou kvalitativního výzkumu prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru a představením projektu Ročníkové práce. Interpretace dat je analyzována na základě rozhovorů s šesti informanty I1-I6.

Byly realizovány přepisy rozhovorů, které byly následně analyzovány a na základě analýzy byly vytvořeny jednotlivé kategorie:

KA 1: Osobnostní část

KA 2: Oblast vzdělávání

KA 3: Volba povolání

KA 4: Ročníková práce

Rozhovory s informanty vedené v uvolněné atmosféře bez studu ukázaly, že oblast kariérového poradenství na této základní škole hlavního vzdělávacího proudu je z jejich pohledu dostatečná. Volbě povolání se žáci věnují během celého školního roku v rámci projektu Ročníkové práce.

Kategorie KA 1: Osobnostní část

V rámci úvodní osobnostní části rozhovoru informanti kromě svého jména a věku vybírají z možností své specifické poruchy učení. V nabídce jsou vyjmenované všechny specifické poruchy učení, příp. mohou informanti svou odpověď doplnit. Z odpovědí vyplývá, že I1 má diagnostikovanou dyskalkulii a dysortografii. I2 má obtíže z důvodu dyslexie, dysgrafie a ADD. U I3 se projevila dyslexie a dysgrafie. I4 potvrzuje, že jeho obtíže souvisejí s dyskalkulií. I5 má diagnostikovanou dyslexii, stejně tak I6, u kterého se projevuje i dysgrafie. Dle grafu č. 2 je vidět, že nejčastěji se objevuje u vybraného vzorku informantů dyslexie, dysgrafie a dyskalkulie. Překvapivé zjištění je u otázky, zda informanti navštěvují pedagogicko-psychologické poradny. Informanti I2, I3, I4 a I6 již PPP nenavštěvují. I2 doplňuje: *„Dřív jsem do poradny chodil, ale teď už je to zbytečné. Na střední škole na papíry z poradny stejně nikdo nekouká.“* I1 služby PPP využívá pravidelně a I5 říká: *„Do poradny nechodím, ale byl jsem tam kvůli přijímacím zkouškám na střední školu. Potřeboval jsem potvrzení k prodloužení času na zkoušky.“* Informanti se zamýšlejí nad tím, zda je specifické poruchy učení ovlivňují v osobním životě. I2 a I3 nedokážou říct, zda je ovlivňují. I5 uvádí, že: *„dyslexie mi nijak nevádí. Není to na mně vidět, takže to je v pohodě.“* I6 určité obtíže vidí: *„Nejvíc mi vadí, že to o mně spolužáci ví a někdy mi to předhazují. Těším se na střední, až to nikdo nebude řešit.“* I1 a I4 vidí shodně ve SPU určitá pozitiva. I1 vysvětluje: *„Když máte papír, každý si myslí, že jste blbý a nic od vás nikdo nechce. To je vlastně fajn.“*

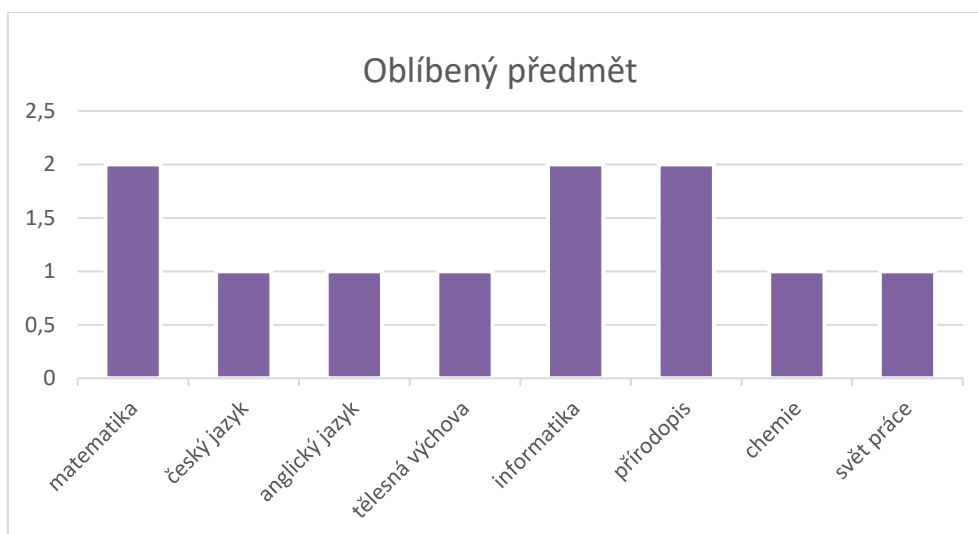
Zájmy informantů se dle odpovědí neliší od intaktních vrstevníků. I1 říká: *„Rád hraji na kytaru či chodím ven. Taky se věnuji rodině.“* I2 se rád věnuje street dance, malování,

cestování a editování fotografií. I3 nejčastěji hraje počítačové hry a sportuje. I4 sděluje: „Mám rád zvířata. Koukám na youtube na jednu paní, která říká, co je pro psa dobré a co ne.“ Dle své odpovědi má I5 také rád zvířata a péči o ně, kromě toho také hraní počítačových her a badminton. I6 uvádí: „Nejraději vařím, podle toho taky vypadám, a taky hraji na bicí.“ Informanti nemají obtíže specifikovat, v čem jsou dobří. Odpovědi se shodují s jejich zájmy. I1 je dle svých slov dobrý v hraní na kytaru. I2 říká: „Jsem dobrý v editování fotek a trochu v tančení.“ I3 sděluje: „Jsem dobrý ve sportech a v kreativitě.“ Následně svou odpověď upřesňuje: „Kreativní jsem hlavně při hraní počítačových her.“ I4 je jediný, kdo vidí své kvality v jiné oblasti než ve svých zájmech. „No, já asi umím dobře podpořit ostatní. To mi jde.“, říká. I5 vyniká v oblasti sportu a I6 sděluje: „Jsem dobrý ve hře na bicí. Už jsem vystupoval i na školní akci a lidem se to líbilo.“ Na otázku, zda přemýšleli o svém budoucím povolání, odpověděli informanti kromě I2 pozitivně. I1 by chtěl v budoucnu nahrávat alba a hrát na koncertech. Jeho vysněným povoláním je muzikant. I2 říká: „Zatím jsem ještě o svém povolání nepřemýšlel, ale asi bych chtěl pracovat jako cukrář v malé cukrárně.“ I3 sice o svém budoucím povolání přemýšlel, ale svou představu sdělovat nechce. Jako důvod říká: „Když Vám to řeknu a pak to nevyjde, tak budu naštvaný a zklamáný.“ I4 si přeje, aby do jeho kadeřnictví chodilo hodně zákazníků. I5 uvádí: „Chtěl bych se stát veterinářem se svou vlastní klinikou.“ I6 se vidí jako kuchař. Odpověď doplňuje: „Je mi jedno kde, ale chci vařit a rád bych se učil od těch nejlepších kuchařů.“

Kategorie KA 2: Oblast vzdělávání

Druhá oblast rozhovorů je zaměřena na školní oblast. Otázky směřují ke zjištění obtížných předmětů, prožitého úspěchu ve škole, ale také podpoře při volbě povolání ze strany školy. Mezi předměty, které informanty nejvíce baví, patří anglický jazyk (I1), matematika, český jazyk a informatika (I2), tělesná výchova a matematika (I3), přírodopis (I4), také přírodopis a chemie (I5) a informatika se světem práce (I6).

Graf č. 1 – oblíbené předměty

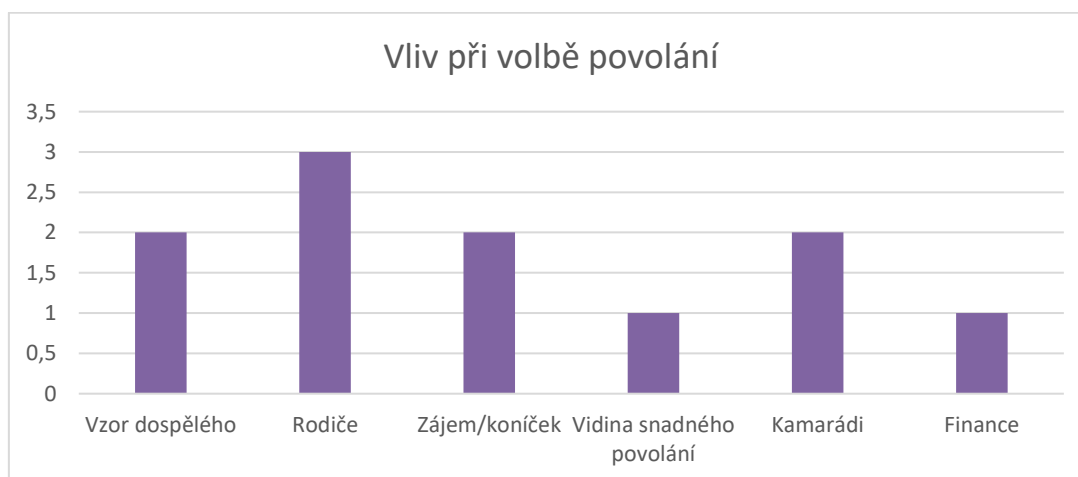
Pro každého žáka je důležité zažívat ve škole úspěch. Žáci se specifickými poruchami učení mohou s ohledem na obtíže spojené se SPU zažívat úspěch méně. Na základě rozhovorů vyplývá, že všichni informanti I1-I6 jsou alespoň v jednom vyučovacím předmětu úspěšní. I1 říká: „*Jsem fakt dobrý v angličtině. Naučil jsem se jí při sledování seriálů a filmů. Mluvím nejlépe ze třídy.*“ I4 uvádí, že: „*Mám dobrou známku z přírodopisu. Sice to někdy neumím, ale pan učitel vidí, že se snažím a dá mi jedničku.*“ Mezi předměty, které informantům dělají obtíže, řadí I1 matematiku. Svůj názor zdůvodňuje: „*Matematika mi dělá největší problém, nejde mi násobilka, zlomky a podobně.*“ I2 má potíže ve fyzice, uvádí že: „*Nechápu, co nám učitelka říká.*“ Stejný názor má i I3 a I5, který dodává: „*Mám problém s fyzikou, protože nerozumím výkladu učitelky.*“ I4 vnímá matematiku jako nejobtížnější předmět. I6 uvádí: „*Nejhorší je fyzika, protože si musím pamatovat vzorečky. Taky ještě angličtina, protože si nepamatuji slovíčka.*“ Informanti posuzují, zda úspěch či neúspěch v některém z vyučovacích předmětů ovlivnil volbu budoucí střední školy. I1 a I4 shodně uvádí, že neúspěch v matematice byl důvodem pro volbu jiné střední školy. Nechtěli se zúčastnit přijímacích zkoušek z matematiky. Na I3 a I6 měl úspěch a neúspěch v některém předmětu pouze malý vliv při volbě střední školy. I2 a I5 žádný vliv nepocítují. V poslední otázce této oblasti informanti sdělují, zda jim byla ve škole nabídnuta podpora při volbě povolání a pokud ano, tak kým. I1 říká: „*Pomoc a podporu jsem měl od učitelů.*“ Stejně

odpovídá i I2 a I4. I3 uvádí: „*Někdo k nám mluvil o školách, ale já jsem hned věděl, kam chci jít, tak jsem je ani neposlouchal.*“ I5 nezaznamenal nabídku podpory a pomoci ze strany školy. I6 naopak podporu využil a to od učitele světa práce.

Kategorie KA 3: Volba povolání

Dle odborné literatury je vhodné začínat s volbou povolání dříve než v devátém ročníku. Obecně se doporučuje začít přemýšlet o budoucím vzdělávání již od sedmého ročníku. Během rozhovorů informanti odpovídají na otázky týkající se jejich volby povolání. I1, I3 a I4 se začali zamýšlet nad volbou střední školy až v 9. ročníku. I2 a I6 vybírali střední školu již od osmého ročníku. I5 říká: „*Už v sedmé třídě jsem začal myslet na to, kam bych šel po základce.*“ Nejčastěji informanti uvádějí, že je při volbě povolání ovlivnili rodiče (I1, I3, I5), dále to je vzor dospělého (I1, I6), zájem/koníček (I1, I4) a kamarádi (I1, I2). Finance (I1) a vidina snadného povolání (I3) informanty ovlivnila nejméně. I1 v rozhovoru doplňuje: „*Asi úplně nejvíc jsem se rozhodoval podle svého zájmu a kamarádů, kteří mi školu doporučili. Šlo o soukromou střední školu a máma by školné nemohla platit, tak jsem se s ní domluvil, že nastoupím jinam.*“ Pro žádného informanta není dle jejich slov důležitá prestiž povolání ani vliv sourozenců.

Graf č. 2 – vliv při volbě povolání

Všichni informanti (I1-I6) se shodují v tvrzení, že ve škole probírali volbu povolání. Každý informant však popisuje jinou formu i přes to, že se jedná o informanty ze stejné základní školy i stejné deváté třídy. I1 sděluje: „*Hodně jsme o výběru školy debatovali s učiteli a to mi dost pomohlo.*“ I2 vidí největší pomoc od učitelů ve formě rozdávání letáků o středních školách a pomoc při vyplňování přihlášek ke střednímu vzdělávání. I3 říká: „*Nejvíc mi pomohla diskuse s paní ředitelkou a možnost střední školu navštívit.*“ I4 uvádí: „*Mně pomohla ročníková práce, kdy jsem hledal všechny informace o střední škole a oboru, kam se chci hlásit. Pak jsme o tom taky mluvili s paní učitelkou na svět práce. Dokonce jsem asi jako jediný ze třídy byl u výchovné poradkyně, protože jsem se chtěl hlásit na střední školu, kam bych neudělal přijímačky. Nakonec jsem to stejně zkusil, ale nevyšlo to. Měla pravdu, no.*“ Pro I5 byla přínosem forma diskuse s učiteli a také orientace v atlasu škol, která probíhala v rámci světa práce. I6 uvádí: „*Hodně jsme o tom mluvili na světě práce a zkoušeli jsme si různé testy a dotazníky.*“ Jednotně se informanti nezávazně na sobě shodli, že pomoc při volbě povolání od učitelů či výchovného poradce je dostačující. Nicméně z odpovědi u předchozí otázky vyplývá, že se spíše jedná o pomoc a podporu od učitelů. Pouze jeden informant (I4) využil pomoci výchovného poradce. Na základě všech rozhodnutí se informanti přihlásili na různé střední školy. I1 říká: „*Nejdřív jsem si podal přihlášku na soukromou střední školu, kde se dělaly talentové zkoušky. Na ty jsem ale zapomněl donést všechny ty fotky, takže mě nevzali. Ve druhém kole jsem se přihlásil na odborné učiliště na Zeleném pruhu (Akademie řemesel Praha – Střední škola technická v Praze 4 pozn. autora) a tam mě vzali.*“ I2 sděluje: „*No, já jsem se hlásil na uměleckou školu, ale tam mě nevzali. Tak jsem si dal přihlášku na obor cukrář na SOŠ a SOU Jilové u Prahy. Nakonec se tam těším.*“ I3 uvádí: „*Měl jsem jasno hned, na jakou školu chci jít. Přihlásil jsem se na Českou zahradnickou akademii do Mělníka a vzali mě.*“ I4 zpětně hodnotí: „*Víte, já jsem chtěl jít na veterinářskou školu, ale protože jsem blbý a nejde mi matika, tak jsem neudělal přijímačky. Jako druhou školu jsem si dal SOU kadeřnické v Praze, kam jsem se dostal.*“ I5 potvrzuje plnění svého snu: „*Chci být veterinářem, proto jsem se musel v devítce hodně snažit, abych se dostal na Voš a Szeš v Benešově. A povedlo se mi to.*“ I6 říká: „*Byl jsem rozhodnutý jít na SOŠ a SOU Jilové u Prahy. Vybral jsem si obor kuchař a tam se bere bez přijímacích zkoušek. Nemusel jsem se teda tolik učit a vzali mě stejně.*“ I1-I6 během rozhovorů uvedli, že jejich rodiče souhlasí s výběrem střední školy.

O4: Ročníková práce

V poslední části rozhovorů jsou otázky zaměřené na ročníkovou práci. Jedná se o celoroční projekt, který pomáhá žákům v deváté třídě s volbou povolání a seznámením se s vybraným oborem. Z rozhovorů vyplývá, že většině informantů se projekt ročníkové práce líbí. Jen I1 a I3 ročníkovou práci považují za zbytečnou. I2, I4, I5 a I6 shodně říkají, že se jim tento projekt líbí. I1, i přes negativní postoj k ročníkové práci, vidí její pozitiva. K odpovědi dodává: *„Vlastně bylo skvělý, že jsem takovou práci psal. Hodně jsem se naučil v práci s textem a taky jsem viděl hodně škol a oborů u spolužáků.“* I2 říká: *„Určitě bylo fajn, že jsme takovou práci psali. Naučil jsem se nové věci na počítači a určitě se mi to bude hodit na střední škole.“* I3 tvorbu ročníkové práce hodnotí negativně: *„Nelíbí se mi to a přišlo mi psaní ročníkovky zbytečné. Já na rozdíl od spolužáků věděl, na kterou školu chci a nemusel jsem o tom vůbec přemýšlet.“* I4 vidí pozitiva v přípravě na střední školu. I5 dodává: *„Vidím pozitivní věci, jako přípravu na střední a to, že jsem se naučil hodně nových věcí na počítači. Pak je ale to negativní, jako že máme práci a úkoly navíc. Taky musíme dodržovat termíny.“* I6 uvádí: *„Naučil jsem se vyhledávat informace, pracovat s nimi a používat citace. To se určitě na střední hodí.“* Při otázce, zda pomáhá ročníková práce v orientaci u volby budoucí profese, se informanti rozdělili přesně na polovinu. I1, I4 a I6 uvádí, že pro ně byla tvorba ročníkové práce přínosem. I2, I3 a I5 využili jiných forem pro volbu budoucího povolání a ročníková práce přínosem nebyla. Ročníková práce však není jen o individuální tvorbě, ale také o spolupráci se spolužáky, diskusi a zpětné vazbě od vrstevníků. I1 říká: *„Nejlepší bylo, že jsme se s ostatními navzájem doplňovali.“* I4 dodává, že: *„Díky psaní ročníkové práce jsem si zlepšil vztahy s ostatními.“* Pro I6 bylo důležité, že se dozvěděl nové informace od svých spolužáků. I2, I3 a I4 ve spolupráci s ostatními nepocítily žádné výhody. Závěrem rozhovoru byl prostor pro připomínky a návrhy pro volbu povolání. I1 se vyjádřil: *„Bylo by fajn mít více času na dokončení.“* Ostatní respondenti žádné nápady a připomínky nemají.

3.4 Příklad inspirativní praxe

Již druhým rokem vedu projekt Ročníkové práce. Žáci devátého ročníku se během předmětů Svět práce, Informatika a Třídnická hodina věnují volbě budoucího povolání.

Kromě běžně využívaných nástrojů vedoucích k rozhodnutí o volbě budoucí střední školy se žáci prostřednictvím tohoto projektu více zamýšlejí nad svými schopnostmi, seznamují se se svou vybranou střední školou a naplní konkrétního oboru studia. Volí si také odborné téma související s budoucím studiem, které podrobněji ve své ročníkové práci zpracovávají. Mají k dispozici konzultanta z řad pedagogů, se kterým spolupracují. Vedoucího ročníkové práce si žáci volí do termínu 31.1. daného roku sami, po tomto termínu je jim přidělen vedoucí projektu na základě odbornosti tématu. Cílem ročníkové práce je vést žáky k soustavné celoroční práci, zpracovávat informace a ověřovat je z více zdrojů, seznámit se se zvolenou střední školou, prohloubit informace o vybraném odborném tématu, naučit se spolupracovat s vedoucí práce a upevnit si znalosti a dovednosti získané během vzdělávání na základní škole, konkrétně v předmětu informatika.

Začátkem školního roku se žáci seznamují se svými dovednostmi, schopnostmi, silnými i slabými stránkami. Pracují se svými představami do budoucna, získávají informace o různých typech středních škol, možnostech dalšího vzdělávání, náročnosti oborů a postupu přijímacího řízení. Někteří žáci využívají nabídku pedagogicko-psychologické poradny k vyšetření kariérového profilu. Většina žáků je již během listopadu rozhodnuta, na kterou střední školu budou podávat přihlášky k dalšímu vzdělávání. V této době začínají žáci připravovat svou ročníkovou práci. Nejprve se učí vyhledávat a zpracovávat získané informace z internetových zdrojů, volit vhodnou literaturu a tvořit citace. Začíná se s psaním kapitoly o své zvolené střední škole a oboru. Žáci se prostřednictvím této aktivity dozví více informací o vybrané škole, zpracovávají náplň zvoleného oboru a seznamují se s učebním plánem. Někteří žáci doplňují také historii školy. Jednotlivé kroky při tvorbě ročníkové práce:

- ✓ Výběr střední školy a konkrétního oboru – zpracování obecných informací o škole, náplň oboru a učební plán, zajímavosti a historie školy.
- ✓ Volba odborného tématu – souvisí se zvoleným oborem na střední škole, zpracování teoretické stránky tématu, možnost doplnění také výzkumné části.
- ✓ Oslovení vedoucího ročníkové práce – do 31.1. daného školního roku volba a oslovení vedoucího práce dle své preference, po tomto termínu je žákům bez potvrzeného vedoucího práce pedagog přidělen na základě odbornosti tématu.

- ✓ Konzultace a vlastní tvorba – četnost a forma konzultací je vždy na domluvě žáka a vedoucího práce. Pokračování zpracování ročníkové práce probíhá i během vyučování v předmětech svět práce a informatika.
- ✓ Úvod a závěr – myšlenky do úvodu a závěru žáci připravují v rámci třídnických hodin, kde probíhá i diskuse s ostatními spolužáky. V úvodu představují sebe a náplň své ročníkové práce, v závěru hodnotí tvorbu ročníkové práce, spolupráci s vedoucím ročníkové práce a naplnění stanovených cílů.
- ✓ Dokončení práce – před odevzdáním žáci kontrolují seznam použité literatury, citace, úpravu textu dle zadání, gramatické jevy, obsah a doplňují případné přílohy.
- ✓ Odevzdání – práce se odevzdává do předem stanoveného termínu (polovina dubna) ve formátu pdf vedoucímu ročníkové práce, vedoucímu projektu i třídnímu učitelí zasláním na školní e-mail.

Po odevzdání ročníkové práce následuje ještě tvorba prezentace pro obhajoby ročníkových prací. Na přelomu května/června prezentují žáci před komisí složené z třídního učitele, zástupců vedení školy, vedoucího projektu a vedoucího ročníkové práce své připravené prezentace. Žáci na začátku školního roku obdrží písemně pokyny pro tvorbu ročníkové práce se všemi požadavky a jednotlivými termíny (oslovení vedoucího práce, odevzdání práce, obhajoby). K dispozici pro tvorbu ročníkové práce mají také žáci přednastavenou šablonu ročníkové práce, která je k dispozici ke stažení v Google učebně.

Náplň jednotlivých předmětů:

- ✓ Svět práce – „*orientace v různých oborech lidské činnosti, formách fyzické a duševní práce a osvojení potřebných poznatků a dovedností významných pro možnost uplatnění, pro volbu vlastního profesního zaměření a pro další životní a profesní orientaci*“ (RVP ZV 2021, online). Seznámení se s vybranou střední školou, získání informací o konkrétním oboru.
- ✓ Informatika – práce se šablonou textového dokumentu, vyhledávání informací na internetu, úprava textu, používání Google nástrojů.
- ✓ Třídnická hodina – zpracování úvah a námětů na ročníkovou práci, komunikace s vrstevníky, spolupráce, nácvik prezentace, psaní úvodu a závěru ročníkové práce.

- ✓ Český jazyk – vyhledávání informací v textu, zpracování získaných informací, tvorba citací, volba vhodné literatury, užití gramatických pravidel.

Hodnocení ročníkové práce probíhá z každého předmětu zvlášť. Každý předmět hodnotí pedagog, který jej vyučuje. Známkou se započítává do celkového hodnocení s váhou 1,0. Výsledek ze závěrečné prezentace je stanoven na základě dohody všech zúčastněných pedagogů v komisi při obhajobách na základě 5 kritérií:

- ✓ vizáž a vystupování – vhodnost oblečení, sebevědomí a klidný projev, přiměřená gesta, spisovný projev;
- ✓ úroveň práce – pravopis, grafické zpracování, splněný rozsah, vlastní text;
- ✓ úroveň prezentace – úroveň prezentace v PowerPointu, grafické zpracování, logická souslednost;
- ✓ orientace v tématu – znalost tématu, zaměření, reakce na dotazy;
- ✓ hodnocení konzultantů – úroveň spolupráce s žákem, plnění termínů a úkolů.

Ročníkové práce prohlubují výuku na základní škole zejména v oblastech:

- ✓ samostatná práce žáka s informacemi, jejich výběr a editace z více na sobě nezávislých informačních zdrojů;
- ✓ komunikační dovednosti při prezentaci své práce;
- ✓ zlepšení praktických dovedností při práci s počítačem a další výpočetní technikou (textové a tabulkové editory, úprava textu, práce s fotografiemi, zálohování dat, tvorba prezentace);
- ✓ rozhled v profesní oblasti v návaznosti na dosavadní zájmy a záliby žáka;
- ✓ zadání sofistikovaného projektu hodného žáka závěrečného 9. ročníku základní školy.

3.5 Závěr výzkumného šetření

Hlavním cílem výzkumného projektu bylo zjistit, zda je u žáků se SPU v základním vzdělávání cíleně realizovaná podpora k volbě povolání. Dílčími cíli bylo zanalyzovat přípravu na budoucí povolání u žáků se SPU na základní škole hlavního vzdělávacího

proudu, zjistit preference oborů středních škol u žáků se SPU, analyzovat realizovanou volbu povolání na základní škole a prozkoumat přístup žáků k projektu Ročníkové práce. Vzhledem k tomu byly položeny 4 dílčí výzkumné otázky.

Hlavní výzkumná otázka:

VO 1: Je u žáků se SPU na základní škole hlavního vzdělávacího proudu cíleně realizovaná podpora k volbě povolání?

Volba povolání patří do náplně předmětu svět práce a je zakotvena v RVP ZV 2021. Dle tohoto dokumentu se realizuje nejpozději v devátém ročníku základní školy. Tento dokument definuje očekávané výstupy, které má naplňovat žák na konci deváté třídy. Pedagog v dokumentu také najde učivo, jež má být probráno. Metody, obsah a formy výuky jsou však již v kompetenci pedagoga. Z tohoto důvodu může výuka předmětu probíhat na každé základní škole jinak. Kariérové poradenství však patří i mezi činnosti školského poradenského zařízení, konkrétně výchovného poradce či speciálního pedagoga. Vše je ukotveno ve vyhlášce č. 607/2020 Sb., *o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních*. Tím, že se může kariérovému poradenství věnovat i speciální pedagog, by měla být podpora k volbě povolání pro žáky se SPU skutečně cíleně realizovaná. Na základní škole, kde výzkumné šetření probíhalo, je dostatek speciálních pedagogů (celkem 3). Každý speciální pedagog se věnuje určitým třídám, aby byla žákům poskytována cílená pomoc a podpora.

Žáci se SPU jsou legislativně ukotveni ve školském zákoně č. 82/2015 Sb. i ve vyhlášce č. 27/2016 Sb., V žádném z výše uvedených dokumentů není stanoveno, jaká má být podpora při volbě povolání poskytovaná žákům se SPU. Vše vychází z individuálního přístupu výchovného poradce, speciálního pedagoga, pedagoga či asistenta pedagoga. Z rozhovorů s informanty vyplývá, že dostávali při volbě povolání podporu ze strany pedagogů během výuky. Převážně podpora probíhala během předmětu svět práce. Pouze jeden informant dostal a využil nabídku kariérového poradenství od výchovného poradce. Všichni informanti (I1-I6) se shodli, že pro ně byla pomoc a podpora ze strany školy dostačující. Pro srovnání uvádím informace z diplomové práce *Problematika volby povolání* (Kopecká, 2010) [online]. Autorka uvádí, že se pouze 25 % dotazovaných žáků radilo při volbě povolání s pedagogy, což je v porovnání s tímto šetřením menší procento informantů. Podobné výsledky jako v tomto šetření jsou u využití pomoci a podpory ze stran

PPP, školního poradenského pracoviště a poraden při úřadu práce. Ve výzkumu Kopecké tyto poradenské služby využilo 12 % žáků.

Dílčí otázky výzkumu:

VO 1: Jak žáci se SPU vnímají svoje osobní specifika (klady, zápory, pozitiva, negativa) s ohledem na volbu povolání?

Jak je zmíněno v teoretické části práce, specifické poruchy učení mohou mít vliv i na osobnost jedince a také na volbu povolání. Na základě rozhovorů s informanty není možné stanovit jednoznačnou odpověď. Analýza rozhovoru však ukazuje na negativa, která jsou spojena spíše s reakcí okolí na SPU. Rozhovory ukazují na obtíže spojené se sebehodnocením a sebekritikou u žáků se SPU. Většina informantů si zvolila střední školu s maturitním oborem, kde zažili neúspěch během přijímacích zkoušek a následně volili obory s výučním listem na středním odborném učilišti. Před podáním přihlášek do prvního kola si informanti nepřipouštěli možnost neúspěchu. Jeden z informantů společně s rodičem navštívil výchovného poradce v rámci kariérového poradenství z důvodu školního neúspěchu. Rodič i informant však nechtěli opustit představu přijetí na maturitní obor. Závěrem lze tedy vyhodnotit, že žáci se SPU nevnímají svá osobní specifika jako faktor, který mají zohledňovat při volbě povolání.

VO 2: Jsou žáci se SPU spokojeni s nabídkou kariérového poradenství na základní škole?

Informanti v rozhovorech uvádí, že jim přišla pomoc a podpora ze strany školy dostačující. Kariérové poradenství probíhalo v předmětu svět práce, který se volbě budoucího povolání na základě RVP ZV 2021 věnuje. Informanti jsou s nabídkou realizovaných aktivit během výuky spokojeni. V doplňujícím dotazu nevedli informanti žádné připomínky či nápady, které by vedli k jejich větší spokojenosti.

VO 3: Kdo a jak na základní škole zajišťuje přípravu na budoucí povolání?

Dle oficiálního dokumentu RVP ZV 2021 se věnuje volbě povolání vzdělávací oblast v předmětu svět práce. Tento předmět je zařazený na 2. stupni základní školy a volba

povolání se zařazuje v 8. či 9. ročníku. Na základní škole, kde byl výzkum realizován, probíhá volba povolání v 9. ročníku. Informanti v rozhovorech uvedli, že se skutečně v rámci předmětu svět práce volbě povolání věnovali. Vyzkoušeli si různé osobnostní testy a dotazníky. Seznámili se se strukturou dalšího vzdělávání, pracovali s atlasem středních škol, vyhledávali informace o středních školách a oborech. Žáci sledovali také internetové stránky úřadu práce a hledali profesní možnosti svého zvoleného oboru. Kariérovému poradenství se věnuje také výchovný poradce. Jeho činnost je definována ve vyhlášce č. 607/2020 Sb., *o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních*. Z realizovaných rozhovorů s informanty vyplývá, že se setkání s výchovným poradcem z důvodu kariérového poradenství účastnil pouze jeden z nich, a to formou rozhovoru s informantem a rodičem.

VO 4: Jak hodnotí žáci se SPU projekt Ročníkové práce?

Analýza rozhovorů ukázala, že více než polovina informantů hodnotí projekt Ročníkové práce jako přínosný. Čtyři informanti udávají, že se jim projekt líbí a díky němu se naučili nové dovednosti. Během celoročního školního projektu mohou i spolužáci více spolupracovat, diskutovat a navzájem se podporovat. Vzájemně se učí a zjišťují, že každý má jiné silné stránky, které mohou být přínosem pro všechny zúčastněné. Pozitivně také pohlíží na získání zkušeností s většími projekty do budoucího studia. Dva informanti nevidí v projektu Ročníková práce žádný přínos s ohledem na volbu povolání. O své budoucí střední škole byli přesvědčeni ještě před začátkem devátého ročníku.

Závěr

Bakalářská práce se věnovala tématu Volba budoucího povolání u žáků se specifickými poruchami učení. Jedná se o aktuální téma, které nemá svou vlastní metodiku ani legislativní oporu. Pomoc i podpora ze strany školy v rámci kariérového poradenství závisí zcela na přístupu a zkušenostech pedagoga či výchovného poradce. Bakalářská práce má dvě části – teoretickou a výzkumnou část.

V teoretické části jsou obsaženy informace o školském systému v ČR a legislativní podpora týkající se českého školství. Dále je charakterizováno kariérové poradenství včetně institucí, které jej realizují. V poslední části se teoretická východiska zaměřují na rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, konkrétně na oblast Člověk a svět práce, který obsahuje volbu povolání. Druhá část teoretické části se věnuje specifickým poruchám učení, jejich charakteristice a definicím. Popisuje osobnost žáka se specifickými poruchami učení a dále se věnuje podmínkám a podpoře v edukaci i obecným zásadám při reedukaci.

Výzkumná část prostřednictvím analýzy rozhovorů se žáky se SPU ukazuje, jak je na základní škole realizovaná volba povolání u žáků se SPU. Věnuje se také zjišťování, kým a jak je kariérové poradenství realizováno a jaké střední školy žáci se SPU preferují. Součástí empirické části je příklad inspirativní praxe, a to projekt Ročníkové práce, ke kterému se informanti také v rozhovorech vyjadřují.

Závěrem výzkumu vyplývá, že volba povolání na zvolené základní škole je realizovaná především během vyučovacích hodin předmětu Svět práce prostřednictvím pedagoga a třídního učitele. Výchovný poradce se do kariérového poradenství zapojil pouze u jednoho informanta. Celkově však informanti zhodnotili pomoc a podporu ze strany školy jako dostačující. Někteří viděli přínos i v celoročním projektu Ročníkové práce.

Seznam použitých informačních zdrojů

- BABTIE, P. *Dítě s dyskalkulií ve škole*. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1304-8.
- BARTOŇOVÁ, M. *Specifické poruchy učení a chování: Distanční studijní text*. Opava: Masarykova univerzita, 2019. ISBN 978-80-7510-338-3.
- BARTOŇOVÁ, M, VÍTKOVÁ, J. *Vzdělávání žáků se speciálními potřebami VII*. Brno: Paido, MU, 2013. ISBN 978-80-210-6632-8.
- CAKIRPALOGLU, P. *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4033-1.
- CARR-GREGG, M. *Pubertáči a adolescenti: průvodce výchovou dospívajících*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-662-9.
- ČECH, T., HORMANDLOVÁ, T. *Profesní obraz školního speciálního pedagoga*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. ISBN 978-80-244-5861-8.
- DOSTÁLOVÁ, E., VIKTORIN, J. *Přístupy a strategie ve vzdělávání žáků se specifickými poruchami učení na základních školách hlavního vzdělávacího proudu*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2020. ISBN 978-80-7510-422-9.
- HLAĎO, P. *Příručka k volbě povolání aneb Co by měl znát výchovný poradce na základní škole*. Jihlava: Vysočina Education, 2014. ISBN 978-80-904-9942-3.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum – základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
- JUCOVIČOVÁ, D., ŽÁČKOVÁ, H. *Reedukace specifických poruch učení u dětí*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-474-8.
- KNOTOVÁ, D. *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4502-2.
- KUČERA, M. PRAŽSKÁ SKUPINA ŠKOLNÍ ETNOGRAFIE. *Profi-volba z deváté třídy*. Praha: UK-PedF, 2005. ISBN 80-7290-216-4.
- KUCHARSKÁ, A. *Školní speciální pedagog*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0497-8.

- MEZERA, A. *Dotazník studijně profesní orientace*. Praha: RAABE, 2018. ISBN 978-80-7496-395-7.
- MICHALOVÁ, Z. *Specifické poruchy učení na druhém stupni ZŠ a na školách středních*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2004. ISBN 80-7311-021-0.
- MIOVSKÝ, M. *Diagnostika a terapie ADHD*. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-271-0387-4.
- NAVAROVÁ, S., LANCOVÁ, M. *Diagnostika v kariérovém poradenství*. Praha: RAABE, 2019. ISBN 978-80-7496-405-3.
- OLECKÁ, I., IVANOVÁ, K. *Metodologie vědecko-výzkumné činnosti*. Olomouc: Moravská vysoká škola, 2010. ISBN 978-80-8724-033-5.
- POKORNÁ, V. *Teorie a náprava vývojových poruch učení a chování*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-817-3.
- POKORNÁ, V. *Vývojové poruchy učení v dětství a dospělosti*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-773-2.
- PRŮCHA, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 978-80-7178-579-2.
- REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.
- SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-271-0095-8.
- SVOBODA, J., NĚMCOVÁ, L. *Krizové situace výchovy a výuky*. Praha: Triton, 2015. ISBN 978-80-7387-935-8.
- VOSMIK, M. *Inkluze a kariérové poradenství*. Praha: RAABE, 2018. ISBN 978-80-7496-357-5.
- ZELINKOVÁ, O. *Dyspraxie: vývojová porucha pohybové koordinace*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1266-9.
- ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-800-7.
- ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-514-1.

Internetové zdroje

KOPECKÁ, M. *Problematika volby povolání*. Brno, 2010. [diplomová práce], vedoucí práce doc. Ing. Jiří Strach, CSc. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/ddfqz/Diplomova_prace.pdf

MICHALÍK, J., BASLEROVÁ, P., FELCMANOVÁ, L. a kol. *Katalog podpůrných opatření*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2015. ISBN 978-80-244-4675-2. [online]. [cit. 12. března 2022]. Dostupný z: (<http://katalogpo.upol.cz/obecna-cast/3-komu-jsou-podpurna-opatreni-urcena/3-1-stupne-podpurnych-opatreni/>)

MŠMT. *Rámcové vzdělávací programy*. [online]. [cit. 16. února 2022]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>

MŠMT. *Školský zákon*. [online]. [cit. 16. ledna 2022]. Dostupný z: <https://www.msmt.cz/dokumenty/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-ode-dne-27-2-2021?lang=1>

MŠMT. *Školství v ČR*. [online]. [cit. 15. ledna 2022]. Dostupný z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr>

Národní ústav pro vzdělávání. *Centrum kariérového poradenství*. [online]. [cit. 1. února 2022]. Dostupný z: <http://www.nuv.cz/p/ckp>

Národní ústav pro vzdělávání. *Podpůrná opatření*. [online]. [cit. 16. února 2022]. Dostupné z: <https://www.nuv.cz/t/podpurna-opatreni>

Národní ústav pro vzdělávání. *Vyhláška č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních*. [online]. [cit. 17. ledna 2022]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/vyhlaska-c-72-2005-sb>

Úřad práce ČR. *Informační a poradenská střediska Úřadu práce ČR (IPS)*. [online]. [cit. 3. března 2022]. Dostupný z: <https://www.uradprace.cz/informacni-a-poradenska-strediska-uradu-prace-cr>

ÚZIS. *Mezinárodní klasifikace nemocí*. [online]. [cit. 21. února 2022]. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/>

Zákony pro lidi. *Vyhláška č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných.* [online]. [cit. 16. ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-27>

Zákony pro lidi. *Vyhláška č. 256/2012 Sb. o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky.* [online]. [cit. 10. ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-256>

Zákony pro lidi. *Vyhláška č. 607/2020 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.* [online]. [cit. 14. ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2020-607>

Zákony pro lidi. *Zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnicích.* [online]. [cit. 4. března 2022]. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563>

Seznam příloh

Příloha 1 – Otázky k rozhovorům

Příloha 2 – Přepis rozhovoru

Příloha 3 – Zadání ročníkové práce

Příloha 4 – Ročníková práce motivovaného žáka

Příloha 5 – Ročníková práce žáka s naučenou bezmocností